

اوکراین: صحنه رویارویی های سیاسی و ژئوپلیتیک

به نام خدا

فهرست مطالب

۱	چکیده
۳	مقدمه
۴	روند سریع تحولات
۶	نگاه شرق‌گرایان
۸	نگاه غرب‌گرایان
۹	وضعیت وخیم اقتصادی
۱۰	اهمیت ژئوپلیتیکی اوکراین
۱۲	نگاه غرب به تحولات اوکراین
۱۳	نگاه روسیه به تحولات اوکراین
۱۴	رویارویی روسیه و غرب بر سر اوکراین
۱۷	واکنش اقتصادی روسیه به دولت جدید
۱۹	تشدید فزاینده تنش و احتمال برخورد نظامی
۲۲	جمع‌بندی
۲۶	منابع و مآخذ

اوکراین: صحنه رویارویی‌های سیاسی و ژئوپلیتیک

چکیده

تحولات اخیر در اوکراین باعث شد تا به یکباره صحنه سیاسی این کشور دچار تغییری اساسی شود. اعتراضات غرب‌گرایان به امضا نشدن توافقنامه تجارت آزاد با اتحادیه اروپا از سوی ویکتور یانوکوویچ رئیس‌جمهور اکنون برکنار شده اوکراین، منجر به برخوردهای خشونت‌آمیز بین پلیس و معترضان شد که حدود ۱۰۰ کشته بر جای گذاشت. با میانجیگری سه وزیر خارجه اروپایی، توافقنامه‌ای بین یانوکوویچ و رهبران معترضان امضا شد، اما روز بعد (سوم اسفند) ناگهان ورق برگشت. یانوکوویچ رئیس‌جمهوری اوکراین توسط پارلمان برکنار شد، پارلمان به برگزاری زودهنگام انتخابات ریاست‌جمهوری رأی داد و یولیا تیموشنکو نخست‌وزیر اسبق و مخالف معروف اوکراینی از زندان آزاد شد. اکنون الکساندر تورچینوف رئیس پارلمان اوکراین به‌طور موقت ریاست‌جمهوری را برعهده گرفته و یانوکوویچ هم در روسیه بسر می‌برد. در عین حال احتمال مداخله نظامی مسکو در اوکراین هم بالا گرفته است.

ازسوی دیگر بین مردم شرق اوکراین که طرفدار همگرایی با روسیه هستند با ساکنان غرب اوکراین که هوادار روند همگرایی با غرب به‌ویژه با اتحادیه اروپا هستند، شکاف بزرگی به‌وجود آمده است. با این همه بحث مهم‌تر رویکرد متفاوت روسیه از یک طرف و غرب ازسوی دیگر به تحولات اوکراین است. درحالی‌که

اتحادیه اروپا و آمریکا از مخالفان اوکراینی فعالانه حمایت کرده و قول اعطای کمک‌های مالی قابل توجهی را به دولت موقت اوکراین داده‌اند، روسیه از وضعیت موجود ناخرسند است و نحوه برکناری یانوکوویچ و روی کار آمدن دولت جدید را یک کودتا تلقی می‌کند. با توجه به اهمیت اوکراین برای روسیه، اکنون مسئله مهم به آینده روابط دو کشور و واکنش‌های احتمالی مسکو در قبال تحولات اوکراین مربوط می‌شود که طیفی از گزینه‌ها از عدم ادامه کمک‌های مالی به این کشور و اعمال فشار در زمینه صادرات گاز و بهای آن تا مداخله نظامی به‌ویژه برای حمایت از روس‌تباران در شبه‌جزیره کریمه را دربر می‌گیرد. در مقابل، آمریکا به روسیه درباره مداخله نظامی در اوکراین هشدار داده و آن را اشتباهی سنگین از جانب ولادیمیر پوتین قلمداد کرده است. انتظار می‌رود که دولت جدید اوکراین گام‌های سریعی را به‌سوی اتحادیه اروپا بردارد و حتی خواهان عضویت هر چه سریع‌تر در آن شود، اما باید توجه داشته باشد که با واقعیتی به‌نام روسیه مواجه است که با استفاده از ابزارهای قدرتمندی که در اختیار دارد، قادر است فشارهای شدیدی را متوجه اوکراینی‌ها نماید تا مانع از هرگونه نزدیکی جدی اوکراین به غرب گردد. ازسوی دیگر مردم شرق اوکراین نیز از اوضاع موجود ناراضی هستند و زمزمه‌های جدایی‌طلبی را به‌ویژه در شبه‌جزیره کریمه سر داده‌اند.

مقدمه

اوکراین از ماه نوامبر ۲۰۱۳ میلادی پس از امضا نکردن توافق تجارت آزاد با اتحادیه اروپا توسط ویکتور یانوکویچ رئیس‌جمهوری این کشور به صحنه اعتراضات گسترده تبدیل شد. اعتراضاتی که به تدریج رنگ بسیار خشونت‌آمیزی به خود گرفت. این تظاهرات از اواخر بهمن‌ماه وارد برهه‌ای از خشونت‌های بی‌سابقه شد که بسیاری از پیش‌بینی‌های قبلی دال بر حصول نوعی توافق بین مخالفان و دولت اوکراین را نقش بر آب کرد. کم‌اینکه از سه‌شنبه ۲۹ بهمن‌ماه تا جمعه ۲ اسفندماه حدود ۱۰۰ نفر در کیف پایتخت اوکراین کشته شدند.

تا قبل از تحولات اخیر، دولت اوکراین و همچنین یانوکویچ تلاش می‌کردند تا با ارائه برخی پیشنهادهای جذاب از قبیل اعطای پست نخست‌وزیری و معاونت نخست‌وزیری به رهبران مخالفان، آنها را به مصالحه راضی کنند. اما سران مخالفان با تأکید بر خواسته‌هایی مانند برگشت به قانون اساسی سال ۲۰۰۴، ایجاد دوباره یک دمکراسی پارلمانی، کناره‌گیری رئیس‌جمهور و برگزاری انتخابات زودهنگام ریاست‌جمهوری و پارلمانی، در واقع درصدد تغییر جهت کلی اوکراین به سوی غرب و آغاز روند جدایی از شرق بودند. خواسته‌هایی که با توجه به اهمیت زیاد اوکراین برای روسیه و عواقب چه بسا غیرقابل جبران چرخش آن به سوی غرب، بسیار زیاده‌طلبانه به نظر می‌رسید. با این همه غربی‌ها نیز در قبال تحولات اخیر اوکراین بی‌تفاوت نبوده و تحریم اوکراین از سوی اتحادیه اروپا یک گام عملی و مهم برای مداخله فعال به سود مخالفان اوکراین محسوب می‌شد. روسیه نیز به سود دولت

اوکراین اقداماتی صورت داد و از جمله درصدد اعطای بخشی از کمک مالی ۱۵ میلیارد دلاری به دولت اوکراین برآمد. این مسئله اهمیت اوکراین در رقابت ژئوپلیتیکی غرب و روسیه را به تصویر می‌کشد.

ازسوی دیگر فرار یانوکوویچ از پایتخت و سقوط دولت وی، فاز جدیدی از تحولات سیاسی در این کشور را رقم زد و معادلات جدیدی را در منطقه حاکم ساخت. این گزارش با هدف تشریح و تحلیل مجموعه این تحولات به رشته تحریر درآمده است.

روند سریع تحولات

با وجود مذاکرات متعددی که بین رهبران مخالفان و رئیس‌جمهور اوکراین صورت گرفت، اما توافقی بین طرفین حاصل نشد و همین مسئله به رادیکالیزه شدن هر چه بیشتر اوضاع و صف‌آرایی طرفین منجر شد. هر چند مخالفان برخی از ساختمان‌هایی را که در اشغال داشتند ترک کردند، اما برگزاری تظاهرات عظیمی در روز ۲۹ بهمن‌ماه (۱۸ فوریه) در میدان استقلال کی‌یف و حمله تظاهرکنندگان به ساختمان‌های دولتی و مقابله جدی پلیس، باعث درگیری‌های گسترده‌ای شد که تلفات زیادی از مردم و نیروهای پلیس را به همراه داشت. با وجود امضای توافقنامه‌ای بین ویکتور یانوکوویچ رئیس‌جمهور اوکراین و رهبران مخالفان با وساطت وزرای خارجه آلمان، فرانسه و لهستان، در روز دوم اسفندماه، روز بعد تحولات بزرگی رخ داد. یانوکوویچ رئیس‌جمهوری اوکراین توسط پارلمان برکنار شد. پارلمان رأی به

برگزاری انتخابات ریاست‌جمهوری زودهنگام داد و یولیا تیموشنکو نخست‌وزیر اسبق و مخالف معروف اوکراینی از زندان آزاد شد. ۴ خردادماه ۱۳۹۳ (۲۵ می) نیز به‌عنوان زمان برگزاری انتخابات ریاست‌جمهوری زودهنگام از سوی نمایندگان تعیین شد. پارلمان اوکراین اختیارات رئیس‌جمهور این کشور را موقتاً به الکساندر تورچینوف رئیس پارلمان اعطا کرد. وی اعلام کرد که تشکیل دولت وحدت ملی از اولویت برخوردار است. یانوکویچ رئیس‌جمهوری برکنار شده، پایتخت را ترک کرد و به منطقه‌ای در جنوب شرقی اوکراین رفت. وی در پیامی تمامی تصمیمات پارلمان را غیرقانونی خواند و تأکید کرد که در اوکراین کودتا روی داده است. یانوکویچ همچنین گفته بود که قصد استعفا از سمت خود را ندارد. در این میان، رهبران مناطق روس زبان در شرق اوکراین سوم اسفندماه اعلام کردند که تصمیم‌های پارلمان این کشور فاقد مشروعیت است و اداره این مناطق را برعهده خواهند داشت به گفته فرمانده گارد مرزی اوکراین، هواپیمای حامل یانوکویچ قصد پرواز از فرودگاه «دونستک» در نزدیکی مرز روسیه را داشت که اجازه پرواز به آن داده نشد. وزارت کشور اوکراین با صدور بیانیه‌ای اعلام کرد: «ویکتور یانوکویچ» به فهرست افراد تحت پیگرد اضافه شده است. پلیس این کشور اعلام کرد در کنار ملت قرار دارد و خواستار تغییرات سریع است. رئیس ستاد ارتش اوکراین نیز تأکید کرد که نیروهای مسلح این کشور به قانون اساسی پایبند هستند و در کشمکش‌ها دخالت نمی‌کنند.

در روزهای بعد خبرهای ضد و نقیضی در مورد ورود نظامیان روسیه به منطقه خودمختار کریمه منتشر شد. وزیر کشور اوکراین با تأیید این خبر آن را اشغال نظامی توصیف کرد. اما ارتش روسیه این ادعا را تکذیب کرد. این درحالی بود که

شماری از افراد مسلح روس‌تبار و حامی دولت روسیه با حضور در فرودگاه مرکز منطقه خودمختار کریمه اوکراین کنترل فرودگاه را به دست گرفتند. ویکتور یانوکوویچ نیز با عزیمت به روسیه از دولت این کشور خواست که تأمین امنیت او و خانواده‌اش را برعهده بگیرد. مهمترین اتفاق در این میان مربوط به درخواست پوتین از شورای فدراسیون روسیه برای اخذ مجوز اقدام نظامی در اوکراین بود که با پاسخ مثبت پارلمان همراه شد.

نگاه شرق‌گرایان

مردم نیمه‌شرقی اوکراین و طرفداران یانوکوویچ رئیس‌جمهوری برکنار شده این کشور، از انقلاب در کی‌یف انتقاد می‌کنند و پایتخت‌نشینان را خائن می‌نامند. شرق اوکراین طرفدار روسیه و غرب این کشور طرفدار اروپاست. با اینکه احتمال وقوع جنگ داخلی و تجزیه اوکراین مانند آنچه در یوگسلاوی شاهد آن بودیم چندان زیاد نیست، اما این تجزیه در فکر اوکراینی‌ها وجود دارد. باید گفت که غرب اوکراین از نظر مذهبی کاتولیک است و تا سال ۱۹۱۸ میلادی بخشی از اتریش بود. بخش روس زبان این کشور همچنان طرفدار روسیه است. ساکنان بندر سواستوپل در اوکراین که اکثریت جمعیت آن را از لحاظ نژادی روس‌تبارها تشکیل می‌دهند، خواستار ملحق شدن به روسیه هستند. دلایل ذیل از سوی شرق‌گرایان برای همگرایی با روسیه و دیگر کشورهای همسود ارائه شده است:

۱. ساختار جمعیتی و فرهنگی: اقلیت قومی روس در اوکراین حدود ۲۰ درصد از جمعیت این کشور را تشکیل می‌دهند که دارای ژئوپلیتیک قومی بوده و عمق استراتژیک دارند. در صورتی که مطالبات و ملاحظات منطقه‌ای آنها لحاظ نشود شکاف‌های اجتماعی جدی‌تر و بحرانی‌تر خواهد شد و روسیه نیز در امنیت کردن هویت آنها جهت تنظیم رفتار دولت اوکراین استفاده لازم را به عمل خواهد آورد.

۲. حوزه اقتصادی و تکنولوژیکی: ساختار اقتصادی و تکنولوژیک اوکراین به‌عنوان یک کشور صنعتی و پیشرفته نسبت به سایر جمهوری‌های جدا شده از شوروی بر مبنای ساختار روسی است. فاصله گرفتن از روسیه زیر ساخت‌های تکنولوژیک این کشور را وارد یک وقفه طولانی خواهد کرد. ازسوی دیگر تکنولوژی و محصولات این کشور در بازار روسیه مشتری دارد نه در اروپا که دارای تکنولوژی پیشرفته‌تری نسبت به تکنولوژی اوکراینی و روسی است.

۳. نیازمندی‌های انرژی: شرق‌گرایان تأکید می‌کنند که اوکراین نیازهای گاز طبیعی خود را از روسیه تأمین می‌کند. در صورت شکست پروژه همگرایی با روسیه در قالب اتحادیه گمرکی سه‌جانبه، احتمال افزایش تعرفه‌های گاز وارداتی بالاست. این در حالی است که یکی از منابع مهم درآمدی اوکراین دریافت حق ترانزیت انرژی از روسیه است.

۴. نادیده گرفتن روندهای دموکراتیک: موافقان دولت بر این باورند که یانوکوویچ در یک فرآیند دموکراتیک قدرت را به دست گرفته است. قدرت‌نمایی مخالفان در خارج از مکانیسم‌های دموکراتیک، با ایجاد فضای آنارشیستی در خیابان‌ها، مغایرت جدی با ارزش‌های دموکراتیک دارد که غرب مدعی آن است.

نگاه غرب‌گرایان

از دیدگاه غرب‌گرایان، راه اوکراین برای توسعه اقتصادی و اجتماعی از اتحادیه اروپا می‌گذرد. آنها با یادآوری تجربه دیگر کشورهای اروپای شرقی در پیوستن به ساختار اقتصادی اروپای غربی یعنی اتحادیه اروپا و ساختار نظامی آن یعنی سازمان ناتو، ادعا می‌کنند که پیشرفت اوکراین صرفاً در گرو پیوستن به غرب و نهادهای غربی است. در عین حال آنها دلایل ذیل را برای ضرورت روند همگرایی با غرب مطرح می‌کنند:

۱. ناکارآمدی ساختارهای روسیه: این طیف معتقدند که ساختار صنعتی، اقتصادی و سیاسی روسیه با جهان مدرن غرب فاصله زیادی دارد. پس این کشور نمی‌تواند الگویی برای اوکراینی باشد که درصدد است به کشوری مدرن و صنعتی تبدیل گردد.

۲. واگرایی از روسیه در فرهنگ راهبردی اوکراین: به اعتقاد آنها در فرضیات و باورهای مشترک اوکراینی‌ها که برگرفته از تجربیات مشترک است، جایگاه روسیه با توجه به اقدامات سابق آن در اوکراین به‌ویژه رفتار بسیار خشن استالین با اوکراینی‌ها قبل از جنگ جهانی دوم بیشتر تهدید محور است تا فرصت‌محور.

۳. غیرطبیعی قلمداد کردن پیروزی یانوکوویچ روس‌گرا: مخالفان غرب‌گرا، شکست دولت غرب‌گرای برآمده از انقلاب نارنجی سال ۲۰۰۴ را نه محصول طبیعی روندهای صحنه سیاست اوکراین، بلکه مدیریت روسی می‌دانند که از تمام ظرفیت‌های خود برای به شکست کشاندن آن استفاده کرد.

وضعیت وخیم اقتصادی

۱. بدهی خارجی دولت اوکراین در سال ۲۰۱۳ با ۳/۱۳ درصد رشد نسبت به سال ۲۰۱۲ از مرز ۷۳ میلیارد دلار فراتر رفت. در ماه دسامبر سال ۲۰۱۳ بدهی خارجی دولت اوکراین ۴ میلیارد و ۳۰۰ میلیون دلار افزایش یافت. اقتصاد اوکراین از سال ۲۰۰۸ میلادی که موج بحران اقتصادی کشورهای مختلف جهان را درنوردید، دچار بحران شد. در آن زمان اوکراین برای غلبه بر مشکلات مالی و اقتصادی داخلی خود از روسیه و صندوق بین‌المللی پول وام گرفت. اما بحران اقتصادی این کشور همچنان ادامه داشت و کیف در سال ۲۰۱۳ ابتدا از اتحادیه اروپا و صندوق بین‌المللی تقاضای وام کرد و پس از اینکه درخواست اوکراین مورد استقبال اروپا واقع نشد، این کشور از روسیه تقاضای وام کرد. مسکو و کیف در ماه دسامبر سال ۲۰۱۳ در جریان دیدار رؤسای جمهوری دو کشور توافقنامه‌ای امضا کردند که بر اساس آن روسیه با واگذاری ۱۵ میلیارد دلار وام به اوکراین موافقت کرده است. روسیه در ژانویه ۲۰۱۴ میلادی ۳ میلیارد دلار از این بسته وام را به اوکراین واگذار کرد.

۲. تحولات اخیر در اوکراین و بی‌ثباتی سیاسی تأثیری منفی بر وضعیت اقتصادی اوکراین داشته و باعث عمیق‌تر شدن بحران اقتصادی در این کشور شده است. پس از روی کار آمدن دولت جدید در اوکراین، مقامات اقتصادی آن با روآوردن به غربی‌ها درخواست کمک‌های مالی فوری دارند. کما اینکه یوری کولوبف کفیل وزیر دارایی اوکراین ۵ اسفندماه (۲۴ فوریه) اعلام کرد این کشور سرگرم رایزنی با کشورهای عضو اتحادیه اروپا، آمریکا و سازمان‌های بین‌المللی درباره دریافت

کمک‌های مالی کلان است. وی در این باره تأکید کرد که از شرکای بین‌المللی خود (اتحادیه اروپا و آمریکا) درخواست کرده‌ایم ظرف یک یا دو هفته وام در اختیار ما قرار دهند. کفیل وزیر دارایی اوکراین گفت مبلغ وامی که به اوکراین اعطا می‌شود، از امسال تا سال ۲۰۱۵ احتمالاً به حدود ۳۵ میلیارد دلار خواهد رسید.

۳. کارشناسان مالی هشدار دادند که اوکراین در آستانه ورشکستگی قرار گرفته است. بدین ترتیب با توجه به بحران اقتصادی در اوکراین از یکسو و ناآرامی‌ها و آشوب‌های اخیر به‌ویژه در کی‌یف، این هشدار مطرح شده که اگر به مقدار کافی نقدینگی به اقتصاد اوکراین تزریق نشود، این کشور به احتمال زیاد ورشکست خواهد شد. کما اینکه چندی قبل مؤسسه اعتبارسنجی «استاندارد اند پورز» نیز، رتبه اعتباری اوکراین را به «سه سی» (CCC) با چشم‌انداز منفی کاهش داد. ارزش گریونا، واحد پول ملی اوکراین در برابر دلار آمریکا از اوایل سال ۲۰۱۴ تاکنون بیش از ۱۰ درصد کاهش داشته است. با توجه به این شرایط، کارشناسان مالی و اقتصادی عقیده دارند که اگر روسیه کمک‌های مالی خود را به اوکراین ادامه ندهد و اتحادیه اروپا و آمریکا نیز - که تاکنون درباره کمک به این کشور بحران‌زده فقط وعده داده‌اند - کمک‌های خود را عملی نکنند، اوکراین با خطر ورشکستگی مواجه خواهد شد.

اهمیت ژئوپلیتیکی اوکراین

۱. موقعیت اوکراین برای غرب و روسیه، علاوه بر رقابت ژئوپلیتیک در حوزه ژئواستراتژیک هم دارای مطلوبیت راهبردی است. این کشور ۴۶ میلیونی با وسعت

۶۰۳ هزار کیلومتر مربع در سواحل شرقی و غربی دریای سیاه مهمترین کشور اروپای شرقی در ابعاد جغرافیایی، سیاسی و اقتصادی (صنعتی و کشاورزی) و نیز نظامی است. تا جایی که برژینسکی نظریه‌پرداز آمریکایی از این کشور به‌عنوان «قرن سیاست منطقه‌ای پس از گسترش» یاد می‌کند. اوکراین محل ترانزیت حدود ۸۰ درصد گاز طبیعی و ۷۵ درصد نفت خام وارداتی اتحادیه اروپا از روسیه است و دارای روابط اقتصادی چشمگیری با اروپاست. علاوه بر آن ناوگان جنگی دریای سیاه روسیه در بندر سواستوپل اوکراین مستقر است و این نشان از اهمیت ژئواستراتژیک این کشور برای مسکو دارد.

۲. روسیه می‌خواهد که اوکراین جزئی از پروژه اتحادیه اوراسیایی باشد که در راستای ایجاد یک منطقه بسیار وسیع تجارت آزاد شکل می‌گیرد. در حوزه جدال هویتی نیز، بین شرق و غرب اوکراین تفاوت معناداری وجود دارد که نشان‌دهنده وابستگی و گرایش هر یک از آنها به قدرتهای بین‌المللی است. نزدیک ۲۰ درصد از جمعیت روس زبان اوکراین در نواحی شرقی، پیوندهای فرهنگی با روسیه دارند و اوکراینی زبان‌های نواحی غربی، گرایش اروپایی داشته و بر واگرایی از روسیه دامن می‌زنند. این وضعیت در کلیت اروپای شرقی قابل تعمیم است، یعنی نفوذ هویتی در اروپای شرقی بستگی به این دارد که اوکراین در این بازی در کنار کدام بازیگر قرار گیرد. به عبارتی اوکراین دروازه ژئوپلیتیک هویتی اروپای شرقی، هم برای روسیه و هم برای غرب محسوب می‌شود.

نگاه غرب به تحولات اوکراین

۱. غربی‌ها به‌ویژه اتحادیه اروپا اصرار دارند که اوکراین میان اتحاد «اوراسیا» یعنی همکاری با روسیه و قرارداد تجاری با اتحادیه اروپا یکی را انتخاب کند و تجارت آزاد و تسهیلات گمرکی با روسیه، قزاقستان و بلاروس را متوقف کند و این همان منافع مشترکی است که آن را در کنار آمریکا قرار داده است. اتحادیه اروپا با تغییر دولت اوکراین و همسوکردن آن با خود نیز قصد دارد حوزه نفوذش را تا مرزهای غربی روسیه پیش ببرد. اما مسلماً روس‌ها در این باره واکنش نشان می‌دهند. روسیه نگاهی استراتژیک به اوکراین دارد و حاضر به عقب‌نشینی تمام‌عیار نخواهد بود. اوکراین برای روس‌ها حتی بیش از آمریکا و اتحادیه اروپا ارزشمند است چه از لحاظ نظامی و چه از لحاظ امنیتی و اقتصادی. لذا مسکو به سهولت حاضر به ترک و واگذاری حیاط خلوت خود نخواهد شد. «کی‌یف» برای روس‌ها دروازه تجارت گاز و انرژی به اروپا محسوب می‌شود، اما در سوی دیگر، آمریکا هم اصرار دارد همانند سوریه یکی از مناطق سنتی تحت نفوذ روسیه را به جبهه خود پیوند بزند.

۲. روس‌ها می‌دانند که از دست دادن اوکراین بیشتر از همه، منطقه قفقاز را که تاکنون حیاط خلوت آنها محسوب می‌شده در دسترس آمریکا قرار خواهد داد. اوکراین از برخی جهات حتی بیشتر از سوریه برای روسیه اهمیت استراتژیک دارد. اما حال با شرایط پیش‌رو به‌نظر می‌رسد تیم سیاست خارجی پوتین تقابل با آمریکا را در تحولات اوکراین همانند سوریه به‌صورت جدی‌تر ادامه بدهد. در این سوی ماجرا،

اتحادیه اروپا و آمریکا هم قصد دارند کمترین سهم را در زمینه آینده اوکراین برای روسیه در نظر بگیرند و به تقابل خود با روس‌ها با نیرویی بیش از پیش ادامه دهند.

نگاه روسیه به تحولات اوکراین

۱. از نگاه روسیه، رویدادهای اوکراین و برکناری یانوکوویچ رئیس‌جمهوری این کشور برخلاف قانون اساسی و یک کودتاست. تحلیلگران و بسیاری از کارشناسان در مسکو عقیده دارند آنچه در اوکراین رخ داد و به برکناری یانوکوویچ انجامید کودتا بود، زیرا قانون اساسی اوکراین اجازه برکناری رئیس‌جمهوری به گونه‌ای که انجام شد را نمی‌دهد. قانون اساسی همچنین انتصاب وزرا را در حوزه اختیارات پارلمان نمی‌داند. بنابراین از نظر روس‌ها یک کودتای واقعی در اوکراین رخ داده است و رئیس‌جمهوری قانونی و منتخب این کشور همچنان مشروعیت دارد. ازسوی دیگر روابط تاریخی و فرهنگی و علائق مردم دو کشور نگرانی‌هایی را در محافل روسیه به دنبال داشته است. به هر حال این باور در مسکو وجود دارد که تحولات اوکراین بازتاب‌هایی را بر روسیه و مردم این کشور خواهد داشت. به گفته ناظران سیاسی در مسکو، انتشار خبر کشته‌های درگیری‌های اخیر در اوکراین جوی از بیم و اندوه را در روسیه به همراه داشته است. این در حالی است که مسکو می‌تواند با ابزارهایی که در اختیار دارد در وقایع اوکراین تأثیرگذار باشد.

۲. برخی از فعالان سیاسی روس حتی درباره امکان تقسیم اوکراین و بازگشت برخی مناطق این کشور به روسیه سخن می‌گویند، زیرا بخش‌هایی از خاک اوکراین

قبل از دوران اتحاد جماهیر شوروی تابع روسیه بوده است. این نگرانی در روسیه وجود دارد که بحران مزبور توسط برخی طرف‌های غربی و اروپایی برای اعمال فشار بر روسیه مورد بهره‌برداری قرار گیرد تا مسکو را به عقب‌نشینی از سیاست‌هایش در قبال مسائل بین‌المللی دیگر مانند مسئله سوریه وادار کنند. باوری که در روسیه وجود دارد این است که هدف آمریکا و اتحادیه اروپا از سیاست کنونی‌شان در قبال تحولات اوکراین باز داشتن مسکو از ادامه سیاست‌هایش در قبال بحران‌های حاد خاورمیانه به‌ویژه جنگ داخلی در سوریه است.

رویارویی روسیه و غرب بر سر اوکراین

۱. با توجه به تغییرات سریع سیاسی در اوکراین، به نظر می‌رسد که روسیه و غرب به تدریج تقابل خود درباره وضعیت آینده این کشور مهم را آشکار می‌کنند و هشدارهای متقابل در حال مطرح شدن است. در این راستا سوزان رایس مشاور امنیت ملی آمریکا با اشاره به احتمال مداخله نظامی روسیه هشدار داد که مداخله نظامی در اوکراین از سوی روسیه اشتباهی سنگین برای ولادیمیر پوتین خواهد بود. وی در خصوص احتمال تجزیه اوکراین گفت: رئیس‌جمهور اوباما به همتای روس خود پوتین گفته است که آمریکا و روسیه در حفظ وحدت اوکراین منافع مشترکی دارند. رایس در ادامه تأکید کرد: تجزیه اوکراین نه به سود اوکراین، نه به سود روسیه، نه به سود آمریکا و نه به سود اتحادیه اروپاست و کسی نمی‌خواهد شاهد این رویداد باشد. گفتنی است در پی برکناری ویکتور یانوکویچ از ریاست‌جمهوری

و تسلط مخالفان دولت بر پایتخت و ارکان حکومت، یانوکویچ به خارکوف دومین شهر بزرگ اوکراین رفت. همین تحولات موجب شد تا برخی رسانه‌ها از احتمال تجزیه اوکراین یا حضور نظامی روسیه در این کشور خبر دهند. با توجه به نگرانی‌های غرب از احتمال مداخله نظامی روسیه در اوکراین، ولادیمیر پوتین رئیس‌جمهور روسیه در گفتگوی تلفنی با آنگلا مرکل صدر اعظم آلمان، بر لزوم آسیب نرسیدن به اوکراین و حفظ تمامیت ارضی این کشور تأکید کرد. در این تماس تلفنی دو طرف بر منافع مشترک خود در اوکراینی باثبات چه به لحاظ ثبات اقتصادی و چه ثبات سیاسی تأکید کردند.

۲. پیش‌تر برخی مقامات آمریکا و اروپا درباره احتمال اعزام تانک‌ها و نظامیان روسی به مناطق شرقی اوکراین برای حمایت از منافع روسیه و روس‌تبارهای این منطقه هشدار داده بودند. این نگرانی‌ها به‌ویژه پس از اظهارات یک مقام بلندپایه دولت روسیه در مصاحبه با روزنامه فایننشال‌تایمز تشدید شد. این مقام روسی نسبت به تجزیه اوکراین در پی تحولات اخیر در این کشور هشدار داده و گفت که در این صورت مسکو برای حفظ منطقه «کریمه» وارد جنگ می‌شود. به گفته وی، اگر اوکراین تجزیه شود، جنگی آغاز می‌شود و در جریان آن روسیه به حمایت از کریمه برمی‌خیزد. لازم به‌ذکر است که بیش از ۶۰ درصد از ساکنان کریمه اصالت روسی دارند و ناوگان دریای سیاه روسیه نیز در بندر کریمه واقع شده است.

۳. به‌نظر می‌رسد در برهه کنونی، غربی‌ها یعنی اتحادیه اروپا و آمریکا سعی دارند تا روند تحولات اوکراین را به‌سود خود رقم بزنند. بدین ترتیب آنها از تغییرات سیاسی در اوکراین حمایت کرده و وعده کمک‌های قابل ملاحظه مالی و اقتصادی به اوکراین

را داده‌اند. اما ازسوی دیگر روسیه که تا چندی قبل با توجه به امضا نشدن توافقنامه تجارت آزاد اوکراین با اتحادیه اروپا و ازسوی دیگر نزدیکی ویکتور یانوکوویچ رئیس‌جمهور اوکراین به روسیه، خود را پیروز میدان اوکراین می‌دانست، اکنون نه تنها شریک خود یعنی یانوکوویچ را از قدرت برکنار شده می‌بیند، بلکه غرب‌گرایان اوکراینی با تصاحب مناصب کلیدی و در دست گرفتن قدرت، سودای پیوستن سریع به اتحادیه اروپا را دارند که نمود آن تغییر نام میدان استقلال در کی‌یف به میدان یورو است. به همین جهت روسیه به‌طور مستقیم و یا تلویحی هشدارهایی درباره مداخله در اوکراین در صورت به خطر افتادن منافع خود یا موقعیت روس تبارهای آن کشور مطرح می‌کند. در واقع روسیه آنچنان منافع بزرگ اقتصادی، نظامی و استراتژیک در اوکراین دارد که به هیچ عنوان حاضر به تغییرات بنیادی در این کشور به نفع غرب نیست. بدین ترتیب باید دید تحمل روسیه در واکنش به تحولات اوکراین تا چه حد است و در صورت به خطر افتادن منافع کلیدی‌اش در اوکراین چه اقداماتی را صورت خواهد داد.

۴. واکنش روسیه به تحولات اخیر اوکراین صریح و گاهی شدید بوده است. در این راستا دمیتری مدودف نخست‌وزیر روسیه، رهبری سیاسی جدید اوکراین را نامشروع دانست و گفت، نمی‌توان افرادی با سلاح و نقاب سیاه را مقامات دولتی تلقی کرد. پرداخت اقساط کمک مالی وعده شده به اوکراین نیز منوط به مشخص شدن طرف گفتگو با روسیه شده است. این مسئله که رهبران روسیه از تعویض قدرت سیاسی در اوکراین ناراضی باشند جای شگفتی ندارد، اما سخنان صریح مدودف در

قبال تحولات این کشور قابل توجه است. نخست‌وزیر روسیه، مشروعیت دولت انتقالی کی‌یف را رد کرده و گفته است: «کسی نیست که ما با او بتوانیم وارد صحبت شویم». مدودف در عین حال تأکید کرده که زندگی و سلامتی شهروندان روس در اوکراین در خطر است. به گفته مدودف، هم‌اینک طرف جدی و معقولی برای مذاکره در کی‌یف وجود ندارد بلکه تنها افراد خشونت‌طلب و مسلح به چشم می‌خورند. مدودف با اشاره به مشروع خواندن دولت جدید اوکراین توسط برخی شرکای غربی روسیه تأکید کرده است که نمی‌توان حاصل یک شورش مسلحانه را مشروع دانست».

واکنش اقتصادی روسیه به دولت جدید

۱. به نظر می‌رسد روسیه که تاکنون ۳ میلیارد دلار از کمک مالی ۱۵ میلیارد دلاری را به دولت قبلی اوکراین به ریاست ویکتور یانوکوویچ رئیس‌جمهور برکنار شده این کشور پرداخته بود، اکنون دیگر تمایلی به ادامه اعطای این کمک مالی ندارد و لذا دولت موقت اوکراین ناچار است تا هر چه زودتر در پی منابع و کمک‌های مالی جایگزین از جانب غرب برآید. چندی قبل و با توجه به چشم‌انداز روی کار آمدن غرب‌گراها در اوکراین، وزرای خارجه انگلیس و آلمان وعده اعطای کمک‌های مالی به اوکراین را دادند و آمریکا نیز در این باره قول‌های مساعدی داده است.

۲. نباید فراموش کرد که اوکراین هم از لحاظ انرژی به روسیه وابسته است و هم درآمد ترانزیت گاز روسیه به اتحادیه اروپا از منابع درآمدی آن محسوب می‌شود، بدین لحاظ روسیه می‌تواند برای اعمال فشار به حاکمان جدید و غرب‌گرای اوکراین

از این دو اهرم استفاده کند. با این همه مقامات جدید اوکراینی هنوز هم توقع دارند که روسیه با آنها نیز رفتار مثبت و دوستانه‌ای داشته باشد. با توجه به اینکه در دیدار چندی قبل یانوکوویچ از مسکو، مقامات کرملین با کاهش یکسومی بهای گاز صادراتی به اوکراین موافقت کرده بودند، دولت موقت اوکراین امیدوار است این تخفیف روس‌ها همچنان ادامه داشته باشد. اوکراین سالیانه حدود ۵۵ میلیون مترمکعب گاز مصرف می‌کند و بیش از نیمی از گاز مصرفی این کشور از روسیه وارد می‌شود. با توجه به اوضاع و احوال کنونی و مشی غرب‌گرایانه و ضدروسی حاکمان جدید اوکراین می‌توان پیش‌بینی کرد که روسیه چندان روی خوشی به آنها نشان نداده و احتمالاً امتیازات سابق در زمینه قیمت گاز را مورد تجدیدنظر قرار خواهد داد. بدین ترتیب اگر غربی‌ها نیز درباره ارائه کمک‌های وعده داده شده، تعلل کنند آن‌گاه اوکراین به یک کشور ورشکسته تبدیل خواهد شد.

۳. دمیتری مدودف نخست‌وزیر روسیه به‌رغم همه انتقادات از اوضاع اوکراین، یادآوری کرده که قراردادهای روسیه با اوکراین از جمله قرارداد ارسال گاز تا مهلت تعیین شده به قوت خود باقی خواهند ماند. مدودف گفته که پس از سپری شدن زمان این قراردادها، باید با شرکت‌های اوکراینی و دولت این کشور به گفتگو پرداخت. همچنین ادامه کمک مالی ۱۵ میلیارد دلاری روسیه به اوکراین با توجه به بحران سیاسی در این کشور و احتمال ورشکستگی آن، بلا تکلیف مانده است. وزیر کمک‌های عمرانی و اقتصادی روسیه در این میان اعلام کرده که کشورش آماده پرداخت ۲

میلیارد دلار کمک به اوکراین است، اما در وهله نخست باید بدانند طرف اوکراینی‌اش کیست.

تشدید فزاینده تنش و احتمال برخورد نظامی

با ادامه بحران در اوکراین، به نظر می‌رسد که اکنون مسئله تجزیه‌طلبی در این کشور به‌ویژه در شبه‌جزیره کریمه که اکثریت ساکنان آن روس‌تبار هستند بسیار جدی شده است. در واقع در پی برکناری «ویکتور یانوکوویچ» رئیس‌جمهوری معزول اوکراین روابط کی‌یف و مسکو دچار تنش شده و روسیه نه تنها دولت جدید را به رسمیت نشناخته، بلکه عملاً وارد عرصه معادلات سیاسی و نظامی اوکراین شده است. این درحالی است که روسیه به‌طور مستقیم و غیرمستقیم از مسئله تجزیه‌طلبی جمهوری خودمختار کریمه حمایت کرده و عملاً با وارد کردن نیروهای نظامی خود به این منطقه زمینه‌های تجزیه‌طلبی را بیش از پیش تقویت کرده است. در این راستا گزارش‌ها حاکی از آن است که روز ۹ اسفند هواپیماهای روسیه صدها سرباز روس را به سیمفروپل، مرکز جمهوری خودمختار کریمه منتقل کرده‌اند. در واکنش به این مسئله، غربی‌ها، اعم از اتحادیه اروپا و آمریکا واکنشی شدید نشان داده‌اند. کمااینکه باراک اوباما رئیس‌جمهور آمریکا با اشاره به خبرهای منتشر شده درخصوص استقرار نیروهای نظامی روسیه در خاک اوکراین، نسبت به عواقب دخالت نظامی در این کشور بحران زده هشدار داد. همچنین مقامات ارشد دولت جدید اوکراین نیز با نگرانی هر چه تمام‌تر ناظر این تحولات بوده و بدان واکنش نشان داده‌اند. در این راستا،

الکساندر تورچینوف رئیس‌جمهور موقت اوکراین نسبت به عواقب تهاجم نیروهای نظامی روسیه به خاک اوکراین هشدار داده و مسکو را متهم به استقرار نیرو در شبه‌جزیره کریمه با هدف تحریک یک مناقشه نظامی با اوکراین کرده است. وی هشدار داد که هرگونه تلاش برای حمله به خاک اوکراین عواقب جدی دربر خواهد داشت. تورچینف با اشاره به تحرکات نظامیان روسیه در کریمه، ادعا کرد که مسکو قصد دارد دولت موقت اوکراین را تحریک کند تا به این اقدامات واکنش نشان دهد و به این ترتیب روسیه بهانه‌ای برای تسخیر کریمه داشته باشد. لازم به ذکر است بیش از ۶۰ درصد از ساکنان کریمه اصالت روسی دارند و ناوگان دریای سیاه روسیه نیز در بندر کریمه واقع شده است. شبه جزیره کریمه منطقه‌ای به وسعت ۲۵ هزار و ۵۰۰ کیلومتر مربع در جنوب اوکراین و در ساحل دریای سیاه واقع است. این منطقه نزدیک به ۲ میلیون و ۴۰۰ هزار نفر جمعیت دارد که از این تعداد حدود یک میلیون و ۴۵۰ هزار روس، ۵۸۰ هزار اوکراینی و ۲۵۰ هزار نفر تاتار هستند. منطقه کریمه تا سال ۱۹۵۴ جزء اتحاد جماهیر شوروی بود اما پس از فروپاشی شوروی به عنوان منطقه خودمختار تحت حاکمیت اوکراین است.

به‌واقع دولت اوکراین بر این تصور است که روسیه قصد تکرار رفتار خود در سال ۲۰۰۸ را دارد. در این سال مسکو با حمایت از جدایی‌طلبی دو منطقه آبخازیا و اوستیای جنوبی به گرجستان حمله کرد.

«سامانتا پاور» نماینده آمریکا در سازمان ملل، استقرار نیروهای روسیه در کریمه را همانند مقامات اوکراین یک «تهاجم نظامی» خوانده ولی تأکید کرده است که

آمریکا هر نوع اقدام برای آسیب رساندن به حاکمیت و تمامیت ارضی اوکراین را محکوم می‌کند. در مقابل روس‌ها با خونسردی ادعا کردند که اقدامات آنها طبق روال عادی انجام می‌پذیرد. در این باره ویتالی چورکین شامگاه نهم اسفند در پایان نشست فوق‌العاده شورای امنیت در مورد اوضاع اوکراین، مدعی شد که همه تحرکات و اقدامات ارتش روسیه در شبه‌جزیره کریمه مطابق با توافقنامه امضا شده میان اوکراین و روسیه درباره حضور نظامی روس‌ها در خاک اوکراین صورت می‌گیرد.

به‌طور کلی شواهد حاکی از آن است که روسیه برای جلوگیری از یک شکست ژئوپلیتیکی در اوکراین که مسلماً برایش هزینه بسیار سنگین و چه بسا غیرقابل جبرانی خواهد داشت وارد یک بازی حساس شده است. برخی کارشناسان معتقدند که این کشور در جنوب شرقی اوکراین یعنی در شبه جزیره کریمه رفتار و اقداماتی شبیه به الگوی گرجستان در سال ۲۰۰۸ را تعقیب می‌کند. به اعتقاد آنها روس‌ها خواهان آن هستند تا حریف خود - اعم از دولت موقت اوکراین و نیز غربی‌ها به‌ویژه آمریکایی‌ها - را در مقابل یک عمل انجام شده قرار دهند و با تصرف عملی شبه جزیره کریمه عملاً اقتدار دولت مرکزی اوکراین در این منطقه را از بین ببرند و به تدریج زمینه‌های الحاق آن به روسیه و یا حداقل اعمال حاکمیت در این منطقه را به‌دست آورند. با این حال در وهله اول باید منتظر واکنش دولت مرکزی اوکراین به این مسئله بود که احتمالاً شامل استفاده از گزینه کاربرد نیروی نظامی نیز خواهد شد. در عین حال غربی‌ها با نگرانی تمام این تحولات را دنبال کرده و مدام به روسیه هشدار می‌دهند. اما باید دید گستره اقدامات احتمالی آنها تا چه حد خواهد بود. مسلماً در صورت اقدامات جدی و تهدیدانگیز روسیه، نخستین واکنش غرب یک واکنش

سیاسی - دیپلماتیک است، کما اینکه از هم‌اکنون واکنش‌های سیاسی مقامات ارشد غربی آغاز شده است. اما با گسترش دامنه بحران و یا اقدامات گسترده‌تر مسکو باید منتظر واکنش‌های جدی‌تر غرب از جمله واکنش‌های اقتصادی به صورت تحریم مسکو و حتی برخی اقدامات نظامی محدود بود.

جمع‌بندی

۱. درباره چشم‌انداز آتی اوکراین چند ملاحظه را می‌توان مطرح کرد:

نخست، هرچند به صورت مقطعی فضای سیاسی اوکراین با روی کار آمدن دولت موقت و به جریان افتادن امور متعادل خواهد شد، اما فضای اجتماعی این کشور همواره در حالت التهاب و دوقطبی باقی خواهد ماند. به ویژه روند سیاسی شدن روس تبارهای اوکراین تسریع خواهد شد.

دوم، هر دولتی که در اوکراین روی کار بیاید، به نوعی ناچار است از قواعد بازی دیکته شده توسط روسیه پیروی کند. کما اینکه پس از انقلاب نارنجی سال ۲۰۰۴ و روی کار آمدن ویکتور یوشچنکو غرب‌گرا به عنوان رئیس‌جمهور، روس‌ها عرصه را بر وی بسیار تنگ کردند، به حدی که یولیا تیموشنکو غرب‌گرا و نخست‌وزیر وقت اوکراین ناچار شد تا در سال ۲۰۰۹ به روسیه رفته و قرارداد گازی بزرگی با آن کشور امضا کند. قراردادی که بعدها به بهانه آن به ۷ سال زندان به جرم سوءاستفاده از قدرت محکوم شد. از سوی دیگر چون روس‌ها نگاه «دومینووار»

به این بازی غرب دارند، لذا معتقدند که در صورت پذیرفتن نتیجه دلخواه غرب در اوکراین، احتمالاً شاهد تکرار آن در آسیای مرکزی و قفقاز هم خواهند شد.

سوم، اتحادیه اروپا و آمریکا برای کاهش نفوذ روسیه بسترهای لازم را برای نهادینه کردن پیوندهای اقتصادی، فرهنگی و حتی تا حدودی امنیتی با اوکراین را فراهم خواهند کرد. لذا در گام نخست می‌توان انتظار داشت که غربی‌ها با اعطای کمک‌های مالی قابل توجه ضمن نشان دادن حسن‌نیت خود به اوکراینی‌ها، این گونه وانمود کنند که به قول‌هایی که درباره اعطای کمک داده‌اند کاملاً وفادار خواهند بود. در واقع برای غرب جذب اوکراین در اردوگاه خود یک پیروزی به‌ویژه در برابر روسیه محسوب می‌شود و به‌نظر می‌رسد حاضر است برای حفظ این پیروزی سرمایه‌گذاری لازم را انجام دهد.

۲. یکی از نکات قابل توجه که شاید انقلاب‌های پیاپی در اوکراین را هم بتواند تا حدودی توضیح دهد این است که اوکراین یکی از کشورهای است که مردم آن پایین‌ترین میزان «رضایت از شیوه پیاده‌سازی دموکراسی» در کشورشان را داشته‌اند. این روند از سال ۱۹۹۰ تا ۲۰۱۰ تقریباً نوسان زیادی نداشته و به‌طور میانگین در این دو دهه تنها حدود ۲۰ درصد از پاسخ‌دهندگان در نظرسنجی درباره «میزان رضایت از شیوه عملکرد دموکراسی در کشور» اعلام رضایت کرده‌اند. البته میزان این شاخص در کشورهای شرق اروپا به‌طور کلی پایین است (زیر ۵۰ درصد) درحالی‌که این میزان در اکثر کشورهای اروپای غربی بیش از ۶۵ درصد است. باید توجه داشت که این شاخص نشان‌دهنده رضایت مردم از «عملکرد» یا «پیاده‌سازی» دموکراسی در کشور و نه نشانگر مقبولیت شیوه «دموکراسی» در برابر شیوه‌های دیگر حکومتداری

است، کما اینکه نظرسنجی سال ۲۰۰۶ نشانگر این بود که ۸۱ درصد مردم اوکراین دمکراسی را بهترین شیوه اداره کشور می‌دانند. بدین ترتیب به نظر می‌رسد که اساساً مردم اوکراین نگرش چندان مثبتی به سیاستمداران خود ندارند، کما اینکه بسیاری از مردم در کیف پس از سرنوینی یانوکوویچ به صراحت ابراز می‌کردند که هدف آنها از اعتراضات این نبوده که مشتی سیاستمدار فاسد بروند و سیاستمداران دیگری برای کسب منافع مادی روی کار بیایند.

۳. تا زمانی که شرق و غرب به تفاهمی مشخص در باره اوکراین نرسند، این کشور همچنان دچار تنش و سردرگمی خواهد بود. در شرایط موجود، اتخاذ هرگونه تصمیمی از سوی مقامات اوکراینی در همگرایی با غرب یا روسیه، موجب زیان دیدن برخی از مردم این کشور و در نتیجه مخالفت با آن تصمیم خواهد شد. بدین ترتیب شاید عملی‌ترین راه حل ممکن این است که سران اوکراینی نگاهی دوسویه هم به روسیه و هم به غرب داشته و قدرت مانور خود بین مسکو و بروکسل را حفظ کرده و در راستای منافع ملی اوکراین عمل کنند. با این همه به نظر می‌رسد که اوکراین هنوز هم در جهت‌گیری سیاست خارجی خود سردرگم است و این کشور تاکنون در برابر روسیه و غرب سیاست مشخص و معینی نداشته است. حتی در دوره زمامداری یانوکوویچ شرق‌گرا نیز، مقامات اوکراینی مدام بر لزوم همگرایی با اتحادیه اروپا تأکید می‌کردند، اما ناگهان یانوکوویچ از امضای توافقنامه تجارت آزاد با اتحادیه اروپا سر باز زد و سیاست همگرایی اقتصادی با روسیه را انتخاب کرد که

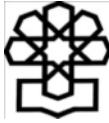

از جمله پیامدهای آن، کاهش یک سومی بهای گاز صادراتی به اوکراین و اعطای کمک مالی ۱۵ میلیارد دلاری از سوی روسیه بود.

۴. روسیه جدای از هر ملاحظه‌ای بر مبنای سیاست امنیت ملی خود که طبق آن حضور هر پیمان نظامی خارجی در مجاورت مرزهایش یعنی در کشورهای حوزه خارج نزدیک را تهدیدی مستقیم علیه امنیت ملی خود تلقی می‌کند، هیچ‌گاه اجازه عضویت اوکراین در پیمان ناتو را نخواهد داد. در عین حال هر چند ظاهراً مخالفت آشکاری با همگرایی اقتصادی اوکراین با اتحادیه اروپا ندارد، اما در واقع خواهان پیوستن این کشور به سازمان اقتصادی منطقه‌ای موسوم به اتحادیه اوراسیا یا اتحادیه گمرکی سه‌جانبه متشکل از قزاقستان، روسیه و بلاروس است. مقامات دولت قبلی اوکراین نیز عقیده داشتند که بین امضای توافقنامه تجارت آزاد با اتحادیه اروپا و پیوستن به اتحادیه اوراسیا به‌عنوان عضو ناظر تعارضی وجود ندارد، اما واقعیات چیزی خلاف آن بود و در نهایت یانوکوویچ در چرخشی ناگهانی از همگرایی با اتحادیه اروپا خودداری کرد و به روسیه روی آورد. اکنون نیز می‌توان انتظار داشت که دولت جدید اوکراین گام‌های سریعی را به‌سوی اتحادیه اروپا بردارد و حتی خواهان عضویت هر چه سریع‌تر در آن شود، اما باید توجه داشته باشد که با واقعیتی به نام روسیه مواجه است که با استفاده از ابزارهای قدرتمندی که در اختیار دارد، قادر است فشارهای شدیدی را متوجه اوکراینی‌ها نماید تا مانع از هرگونه نزدیکی جدی اوکراین به غرب شود.

منابع و مأخذ

۱. هشدار آمریکا به روسیه نسبت به مداخله نظامی در اوکراین، دویچه وله، ۲۴ فوریه ۲۰۱۴.
۲. روسیه مشروعیت دولت انتقالی اوکراین را رد کرد، دویچه وله، ۲۴ فوریه ۲۰۱۴.
۳. آزادی تیموشنکو و عزل یانوکوویچ، فرارو، ۳ اسفند ۱۳۹۲.
۴. تحولات اوکراین، نسیم آنالین، ۳ اسفند ۱۳۹۲.
۵. واکنش کاخ سفید به آزادی تیموشنکو، شفاف، ۳ اسفند ۱۳۹۲.
۶. بحران اقتصادی اصلی‌ترین دغدغه مردم اوکراین، تابناک، ۵ اسفند ۱۳۹۲.
۷. ژئوپلیتیک بحران اوکراین، فرارو، ۵ اسفند ۱۳۹۲.
۸. مقام روس: اگر اوکراین تجزیه شود، مسکو برای حفظ «کریمه» وارد جنگ می‌شود، خبرگزاری فارس، ۴ اسفند ۱۳۹۲.
۹. اوکراین؛ آوردگاه بازیگران متضاد، پایگاه تحلیلی - خبری ایران بالکان، ۴ اسفند ۱۳۹۲.
۱۰. دلایل نگرانی مسکو از برکناری یانوکوویچ، مشرق نیوز، ۵ اسفند ۱۳۹۲.
۱۱. نگاهی به شاخص‌های اجتماعی و سیاسی در اوکراین، بی‌بی‌سی، ۲۳ فوریه ۲۰۱۴ (۴ اسفند ۱۳۹۲).
۱۲. اوکراین؛ عزل یانوکوویچ و آزادی تیموشنکو، دویچه وله، ۲۲ فوریه ۲۰۱۴.
۱۳. هشدار اوپاما نسبت به دخالت نظامی در اوکراین، ایرنا، ۱۰/۱۲/۱۳۹۲.
۱۴. اوکراین، روسیه را به حمله مسلحانه به کریمه متهم کرد، ایسنا، ۹ اسفند ۱۳۹۲.
۱۵. فرود ۱۳ هواپیمای روس در شبه جزیره کریمه/اوپاما به اجلاس جی هشت در روسیه نمی‌رود، فارس، ۱۰/۱۲/۹۲.

شماره مسلسل: ۱۳۵۴۳

مركز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: اوکراین: صحنه رویارویی‌های سیاسی و ژئوپلیتیک

نام دفتر: مطالعات سیاسی (گروه سیاست خارجی)

تهیه و تدوین: سیدرضا میرطاهر

ناظر علمی: مهدی امیری

متقاضی: معاونت پژوهش‌های سیاسی - حقوقی

ویراستار تخصصی: —

ویراستار ادبی: —

واژه‌های کلیدی:

۱. اوکراین

۲. یانوکویچ

۳. روسیه

۴. مغرب

۵. اتحادیه اروپا

تاریخ انتشار: ۱۳۹۲/۱۲/۱۲